

ՀՀ ՆԱԽԱԳԱՅԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՍՈՐԵԼԸ *

ՀՏԴ 342.3

DOI: 10.52063/25792652-2025.3.26-102

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՎԱՐԴԵՐԵՍՅԱՆ

Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների
ազգային ակադեմիայի փիլիսոփայության,
սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի հայցորդ,
ՀՀ ներքին գործերի նախարարության
ոստիկանության ավագ լեյտենանտ,
ք. Սպիտակ, Հայաստանի Հանրապետություն

ani.varderesyan@mail.ru
ORCID: 0009-0003-2304-206X

Այս հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել նախագահական կառավարման մոդելը Հայաստանի Հանրապետությունում՝ բացահայտելով դրա առավելություններն ու թերությունները, ինչպես նաև համեմատական վերլուծություն կատարել խորհրդարանական կառավարման մոդելի հետ, վերհանել նախագահական կառավարման համակարգի հիմնական ինստիտուցիոնալ առանձնահատկությունները և դրանց ազդեցությունը գործադիր իշխանության կառուցվածքի վրա:

Սույն հոդվածի խնդիրներն են՝

1. Վերլուծել նախագահական կառավարման համակարգի առավելություններն ու սահմանափակումները Հայաստանի Հանրապետության քաղաքական համատեքստում:

2. Իրականացնել նախագահական և խորհրդարանական կառավարման մոդելների համեմատական վերլուծություն՝ բացահայտելով կառուցվածքային և գործառնական տարբերությունները:

3. Ուսումնասիրել նախագահի ինստիտուտի դերի դրական և բացասական դրսևորումները պետական իշխանության համակարգում:

Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են հետևյալ գիտական մեթոդները՝ համեմատական վերլուծություն, պատմական և իրավաքաղաքական վերլուծություն, փաստաթղթերի և օրենքների բովանդակային վերլուծություն, սինթեզի և համադրության մեթոդ:

Հոդվածի գիտական նորույթը կայանում է նրանում, որ այն համադրում է ՀՀ նախագահի ինստիտուտի իրավաքաղաքական վերլուծությունը կառավարման արդյունավետության տեսանկյունից՝ հիմնվելով ինչպես Գիտական Արցախի, այնպես էլ ՀՀ գիտական պարբերականների արդի ուսումնասիրությունների վրա:

Հոդվածում դիտարկվում է նաև հասարակական ընկալումների դերը կառավարման մոդելի կայացման հարցում:

Աշխատանքում հիմնավորել ենք, որ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքական համակարգի կայացման գործընթացում կարևոր է կառավարման ձևի ընտրությունը:

Հետազոտության արդյունքում բացահայտվել է, որ նախագահական կառավարման մոդելը կարող է ապահովել քաղաքական կայունություն և

* Հոդվածը ներկայացվել է 15.09.2025թ., գրախոսվել՝ 24.10.2025թ., տպագրության ընդունվել՝ 30.12.2025թ.:

իշխանության պատասխանատվության հստակություն՝ պայմանով, որ գործեն արդյունավետ հակակշիռներ և սահմանափակումներ:

Յիմնաբառեր՝ *Նախագահական համակարգ, կառավարման ձև, Հայաստանի քաղաքական իշխանություն, սահմանադրական բարեփոխումներ, ժողովրդավարություն, խորհրդարանական կառավարում, պետական կառավարման մոդելներ:*

Ներածություն

Հայաստանի Հանրապետության կառավարման համակարգի ձևավորումն ու զարգացումը պետության անկախացման գործընթացի առանցքային բաղադրիչներից են եղել: 1991 թ.–ին՝ անկախություն ձեռք բերելուց հետո, Հայաստանը կանգնեց պետական ինստիտուցիաների ստեղծման և կառավարման արդյունավետ համակարգ կառուցելու լրջագույն մարտահրավերների առջև:

Անկախությունից ի վեր՝ ՀՀ-ն անցել է տարբեր կառավարման մոդելների փորձությունների միջով՝ ջանալով գտնել արդյունավետ հավասարակշռություն՝ իշխանության ճյուղերի միջև, ապահովել կայունություն, ժողովրդավարություն և պետական ինստիտուցիոնալ զարգացում:

Կառավարման համակարգի ընտրությունը կախված է եղել ինչպես ներքին քաղաքական գործընթացներից, այնպես էլ միջազգային փորձից և հայ հասարակության զարգացման տրամաբանությունից:

Պետական կառավարումը՝ իբրև նպատակամղված գործունեություն, հանդես է գալիս որպես հասարակական կյանքի կարևորագույն մաս և բնորոշվում վերջինիս վիճակով՝ կարիքներով և շահերով: Միևնույն ժամանակ, պետության կենսագործունեության օբյեկտիվ օրենքները սոցիալական կառավարման այն օրենքներն են, որոնք ունեն ինֆորմացիոն բնույթ (Քալաշյան 81):

Պետության կառավարման որակն անմիջականորեն կապված է կառավարող ընտրանու գործունեության որակի հետ: Պետական կառավարման որակի վրա ազդող ցուցանիշների համակարգի հստակեցումը հնարավորություն է տալիս կառավարող ընտրանուն մշակելու ու իրականացնելու այնպիսի ռազմավարական ծրագրեր, որոնք նպաստում են պետության որակյալ իմիջի ձևավորմանն ու արդիականացմանը: Այդ համատեքստում կարևորվում է նաև արդյունավետ պետական քաղաքականության մշակման ռազմավարական նպատակադրման անհրաժեշտությունը (Զիչյան 112):

Նախագահական կառավարման մոդելի էությունը

Ի՞նչ է նախագահական կառավարման մոդելը.

Նախագահական կառավարման մոդելը այնպիսի համակարգ է, որտեղ՝

- Նախագահը պետության և գործադիր իշխանության ղեկավարն է.
- Նախագահն ընտրվում է **ուղղակիորեն ժողովրդի կողմից**.
- Նախագահը ձևավորում է կառավարությունը (Նախարարների կաբինետը).
- Կառավարությունն **պատասխանատու չէ խորհրդարանի առջև**, այլ՝ նախագահի:

Այս մոդելը բնորոշ է, օրինակ, ԱՄՆ-ին, Բրազիլիային, Մեքսիկային:

Նախագահական համակարգը պետական կառավարման այն ձևն է, որտեղ նախագահն ընտրվում է ժողովրդական քվեարկությամբ և միաժամանակ հանդիսանում է պետության և գործադիր իշխանության ղեկավար: Այս մոդելում նախագահի վերընտրության ինստիտուցիաները, նրա լիազորությունների շրջանակը և մյուս իշխանությունների նկատմամբ նրա կախվածությունն են հանդիսանում որոշիչ գործոններ:

Նախագահական համակարգի հիմնական առանձնահատկություններից է իշխանության կենտրոնացումը մեկ անձի ձեռքում, ինչը թույլ է տալիս արագ կայացնել որոշումներ և ապահովել իշխանության շարունակականությունը՝ նվազեցնելով կառավարական ճգնաժամերի ռիսկը: Միաժամանակ, այն ենթադրում է, որ իշխանության երեք ճյուղերը՝ օրենսդիր, գործադիր և դատական, պետք է ունենան ճշգրիտ սահմանված դերեր և վերահսկող մեխանիզմներ՝ չառաջացնելով անժամկետ ու անկառավարելի իշխանություն:

Հայաստանի՝ 1995 թ. Սահմանադրությամբ հաստատվեց կիսանախագահական համակարգ, որը որոշ դեպքերում հակված էր նախագահականին: Նախագահը նշանակալի ազդեցություն ուներ գործադիր և օրենսդիր մարմինների վրա, ինչը հաճախ բացասաբար էր անդրադառնում քաղաքական հավասարակշռության վրա:

ՀՀ-ում նախագահական մոդելի առանձնահատկությունները (1991–2015 թթ.)

Հայաստանը անկախանալուց հետո (1991 թ.) ընդունեց կառավարման **նախագահական ձև**, որը սահմանվեց 1995 թ. Սահմանադրությամբ:

Հիմնական առանձնահատկությունները.

1. **Նախագահը պետության ղեկավարն էր՝** լայն լիազորություններով:
2. Նա նշանակում էր վարչապետին և կառավարությանը, կարող էր նաև ազատել նրանց:
3. Կարող էր լուծարել Ազգային ժողովը որոշ դեպքերում:
4. Ուներ վետոյի իրավունք՝ օրենքների նկատմամբ:
5. Ղեկավարում էր երկրի արտաքին և անվտանգության քաղաքականությունը:
6. Ընտրությունն իրականացվում էր ժողովրդի կողմից՝ **5 տարի ժամկետով** (հետագայում՝ 7 տարի):

Այսինքն՝ նախագահն ուներ և՛ **գործադիր**, և՛ մասամբ՝ **օրենսդրական վերահսկողություն**, ինչը նրան դարձնում էր քաղաքական համակարգի առանցքային գործիչ (Սարգսյան 121):

Համեմատություն՝ խորհրդարանական մոդելի հետ

Աղյուսակ 1. Նախագահական և խորհրդարանական կառավարման մոդելների բնութագրիչ հատկանիշները

Բնութագիր	Նախագահական մոդել	Խորհրդարանական մոդել (ներկայումս ՀՀ-ում)
Գործադիր իշխանության ղեկավար	Նախագահը	Վարչապետը
Նախագահի ընտրություն	Ժողովրդի կողմից	Ազգային ժողովի կողմից
Կառավարության պատասխանատվությունը	Նախագահի առջև	Խորհրդարանի առջև
Նախագահի լիազորությունները	Լայն	Սահմանափակ, հիմնականում ներկայացուցչական
Օրենսդիր և գործադիր իշխանությունների կապ	Առանձնացված	Փաստացի փոխկապակցված

Նախագահական մոդելում նախագահը միաժամանակ հանդիսանում է պետության և գործադիր իշխանության ղեկավար:

Նա ընտրվում է ուղղակիորեն ժողովրդի կողմից և ունի սահմանադրությամբ ամրագրված լայն լիազորություններ:

Կառավարությունը ձևավորվում է նախագահի կողմից և նրա առջև է կրում պատասխանատվություն: Այս մոդելին բնորոշ է իշխանությունների խիստ բաժանումը, որտեղ օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունները գործում են համեմատաբար անկախ:

Խորհրդարանական մոդելում առանցքային դերակատարումն ունի խորհրդարանը, որը ձևավորում է գործադիր իշխանությունը:

Կառավարությունը գլխավորում է վարչապետը, որն ընտրվում է խորհրդարանի կողմից կամ խորհրդարանական մեծամասնության աջակցությամբ: Նախագահը ունի հիմնականում ներկայացուցչական և խորհրդանշական գործառույթներ:

Այս մոդելի առավելությունն է իշխանության արդյունավետ վերահսկողության ապահովումը և կառավարության քաղաքական պատասխանատվությունը խորհրդարանի առջև:

Սակայն բազմակուսակցական համակարգի պայմաններում հնարավոր են կառավարությունների հաճախակի փոփոխություններ, ինչը կարող է ազդել քաղաքական կայունության վրա:

Նախագահական կառավարման մոդելի առավելությունները

Հայաստանի Հանրապետությունը անկախացումից հետո ընդունեց նախագահական կառավարման ձև, որը գործում էր մինչև 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունները: Այս մոդելում երկրի ղեկավարը՝ նախագահը, ուներ լայն լիազորություններ և իրականացնում էր ինչպես պետության, այնպես էլ գործադիր իշխանության ղեկավարի գործառույթներ (Սարգսյան 67-85):

Առավելություններ.

1. Կենտրոնացված և արդյունավետ կառավարում.

Նախագահը կարող էր արագ որոշումներ ընդունել առանց երկար խորհրդարանական համաձայնությունների:

2. Քաղաքական կայունություն.

Գործադիր իշխանության անկախությունը խորհրդարանից որոշ չափով նվազեցնում էր կառավարության հաճախակի փոփոխությունների վտանգը:

3. Արտաքին քաղաքականության միասնականություն

Նախագահը, լինելով պետության գլուխ, ապահովում էր արտաքին քաղաքականության կայուն ու հետևողական ուղղություն:

4. Պատասխանատվության հստակություն.

Քանի որ հիմնական իշխանությունն էր նախագահը, պարզ էր՝ ով է պատասխանատու երկրի ընդհանուր քաղաքականության համար:

Նախագահական կառավարման մոդելի կարևոր առավելություններից է իշխանության կենտրոնացումը և կայունությունը:

Նախագահական համակարգը ապահովում է որոշումների կայացման արագություն և պատասխանատվության հստակ գիտակցում: Երբ որոշումներ կայացնում է մեկ մարմին՝ նախագահը, այդ դեպքում հնարավոր է բացառել անորոշությունը, որը կարող է առաջանալ խորհրդարանական համակարգերում, որտեղ որոշումները հաճախ կախված են բազմակուսակցական համաձայնություններից:

Կառավարության կայունություն.

Նախագահը ընտրվում է ֆիքսված ժամկետով և չի կարող հեշտությամբ հեռացվել խորհրդարանի կողմից: Սա երաշխավորում է կառավարության քաղաքական և կազմակերպական շարունակականությունը:

Ազգային միասնության խորհրդանիշ.

Նախագահը հանդես է գալիս որպես ազգի միավորող դեմք, ներկայացնում է պետության անկախությունը, համախմբում է հասարակությունը և ապահովում քաղաքական ոչ կողմնակալության զգացողություն՝ հատկապես ներքին հակասությունների կոնֆլիկտների դեպքում: Այս առումով խիստ կարևոր է դեմոկրատական կառավարումը, որը կարող է լինել ուղիղ կամ միջնորդավորված՝ կախված նրանից, թե քաղաքացիները վերականգնում են իրենց իշխանությունը անմիջապես (ուղիղ ժողովրդավարություն) կամ ընտրում են ներկայացուցիչներ, որոնք կառավարում են նրանց փոխարեն (միջնորդավորված ժողովրդավարություն): Օրինակ՝ Միացյալ Նահանգների նախագահական համակարգը կամ Հայաստանի խորհրդարանական համակարգը (Չալիսյան 71-86):

Արտաքին քաղաքականության հետևողականություն. Նախագահական համակարգում արտաքին քաղաքականության իրականացումը առավել կենտրոնացված կանխատեսելի է, ինչը թույլ է տալիս Հայաստանի համար ռազմավարական ծրագրերի իրականացման երկարաժամկետ պլանավորում, անվտանգային և դիվանագիտական նախաձեռնությունների համակարգում հետևողականություն (Օրդյան 117):

Նախագահական կառավարման մոդելի թերությունները

1. Իշխանության գերիզորացում.
2. Նախագահը ուներ չափազանց մեծ լիազորություններ, ինչը կարող էր հանգեցնել իշխանության անձնավորման և ավտորիտար միտումների:
3. Խորհրդարանի դերի նվազում .
4. Օրենսդիր իշխանությունը հաճախ մնում էր երկրորդական՝ սահմանափակ վերահսկողությամբ:
5. Զաղաքական հավասարակշռության խախտում.
6. Իշխանության ճյուղերի տարանջատման սկզբունքը լիովին չէր ապահովվում:
7. Զաղաքական մրցակցության թուլացում
8. Նախագահական համակարգում ընդդիմադիր ուժերը քիչ ազդեցություն էին ունենում կառավարման վրա:

Իշխանության չափազանց կենտրոնացում.

Երբեմն նախագահական համակարգը կարող է հանգեցնել ավտորիտար միտումների, քանի որ ողջ քաղաքական իշխանությունը կենտրոնացած է մեկ անձի կամ պաշտոնյայի շուրջ, ինչը նվազեցնում է իշխանության ճյուղերի անկախությունը և ժողովրդավարական վերահսկողությունը:

Հակակշիռների և զսպումների մեխանիզմների թուլացում.

Խորհրդարանը և դատական իշխանությունը կարող են կորցնել իրենց ազդեցությունը, քանի որ նախագահը վերահսկում է կառավարության գործունեությունը, նշանակում է բարձր պաշտոնյաներին և ունի որոշումներ կայացնելու լայն լիազորություններ:

Քաղաքական պատասխանատվության նվազում.

Նախագահը հաճախ հանդես է գալիս որպես «բլուրի պատասխանատու, բայց ոչ մեկին ենթակա չէ», ինչը կարող է նվազեցնել քաղաքական հաշվետվողականությունը հասարակության և օրենսդիր մարմնի առջև:

Համակարգի ճգնաժամի վտանգ.

Եթե նախագահը կորցնում է հանրային աջակցությունը, ամբողջ համակարգը կարող է դառնալ անկայուն, և սա կարող է հանգեցնել ոչ միայն քաղաքական ճգնաժամի, այլև պետական կառավարման գործունեության խափանման:

Համեմատական վերլուծություն և համաշխարհային փորձ.

Նախագահական և խորհրդարանական համակարգերի հիմնական տարբերությունները.

Նախագահական համակարգում գործադիր իշխանության ղեկավարը ընտրվում է ժողովրդական քվեարկությամբ՝ առանձին օրենսդիրից:

Խորհրդարանական համակարգում գործադիր ղեկավարը (վարչապետը) ընտրվում է օրենսդիր մեծամասնության կողմից կամ քվեարկությամբ և պատասխանատու է նրան:

Նախագահական համակարգում կառավարությունը միշտ չէ, որ կախված է օրենսդիր մարմնից, իսկ խորհրդարանական համակարգում վարչապետը կարող է դուրս գալ իր զբաղեցրած պաշտոնից՝ քվեարկությամբ «հանրահաճ վարկանիշի անկման» կամ ոչ հավասարակշռված խորհրդարանական մեծամասնության պատճառով, ինչը ենթադրում է քաղաքական հաշվետվողականություն:

Հայաստանի օրինակը

Ինչպես վերը նշեցինք, Հայաստանում 1995 թ. ընդունված Սահմանադրությունը ձևավորեց կիսանախագահական համակարգ: 2015 թ. Երկրորդ փոփոխությամբ երկիրն անցավ խորհրդարանական կառավարման մոդելի: Այս անցումը ենթադրում էր, որ կառավարությունը (վարչապետ, կառավարություն) ստանձնում է պետության գործադիր գերակատարությունը, իսկ նախագահը ավելի խորհրդատու ինստիտուտի դեր է ստանձնում և, հետևաբար, առավել չեզոք է կառավարման գործում: Այսպիսի փոփոխությունը նպատակ ուներ կանխելու իշխանության կենտրոնացումը, ամրապնդելու ժողովրդավարությունը և կառավարող մարմինների նկատմամբ վերահսկողական մեխանիզմները (Արսենյան 204):

Միջազգային փորձի արձանագրումներ.

Վերլուծական գրականության մեջ հաճախ հանդիպում են դիրքորոշումներ, որ խորհրդարանական համակարգերն ունեն մի շարք առավելություններ տնտեսական և քաղաքական զարգացման տեսանկյունից:

Օրինակ՝ որոշ հետազոտություններ ցույց են տալիս, որ նախագահական համակարգի պայմաններում տնտեսական աճը կարող է լինել ավելի պակաս և, հակառակը՝ խորհրդարանական կառավարման ղեկքում, օրինակ՝ Վրաստան-Նորվեգիա օրինակները ցույց են տալիս ավելի բարձր ինստիտուցիոնալ կայունություն:

Մյուս կողմից, նախագահական համակարգերը հարմար են այն երկրներում, որտեղ անհրաժեշտ է ուժեղ կենտրոնացված իշխանության որոշումներ և արտաքին քաղաքականության արագ արձագանք, հատկապես անվտանգության սպառնալիքների պայմաններում:

Նախագահի դերի դրական և բացասական կողմերը

Դրական կողմեր.

1. Պետական իշխանության կենտրոնական համակարգում:
2. Արտաքին քաղաքականության կայուն իրականացում:
3. Զաղաքական չեզոքություն (թեև ոչ միշտ է իրականանում):

Բացասական կողմեր.

1. Կարող է վերածվել գերիշխող գործոնի՝ շրջանցելով խորհրդարանը:

2. Պետական կառավարման համակարգը դառնում է անձնային:

3. Հասարակության մեջ կարող է ձևավորվել քաղաքական կախվածության հոգեբանություն:

Հայաստանի համար կառավարման արդյունավետ մոդելի առաջարկություններ.

Որպես ամփոփում կարելի է շեշտել, որ Հայաստանի համար ապագա կառավարման արդյունավետ մոդելը պետք է լինի այնպիսի համակարգ, որը միաժամանակ ապահովի իշխանության կենտրոնացման անհրաժեշտ աստիճան, ժողովրդավարական վերահսկողություն և ինստիտուցիոնալ կայունություն: Դա հնարավոր կլինի հետևյալ ուղղություններով.

- Համակարգը պետք է ունենա հստակ սահմանափակումներով լի լիազորություններ նախագահի համար, սակայն գործադիր իշխանությունը լինի վերահսկվող:

- Հարցերի ընդունման, կառավարության ձևավորման և վերահսկման մեխանիզմները պետք է ապահովեն, որ կառավարությունը պատասխանատվություն ունենա օրենսդիր մարմնի առջև:

- Հասարակության ներգրավվածության և գործնական վերահսկման մեխանիզմները (ընտրություններ, հանրաքվեներ, անկախ դատական համակարգ) պետք է թույլ տան, որ իշխանությունը չկենտրոնանա մեկ միավորի շուրջ:

- Միջազգային փորձից ելնելով՝ պետք է ապահովել նաև բազմակուսակցականության զարգացում, ինչը կծառայի ի նպաստ տնտեսական աճի:

Անկախ պետական կառավարման ձևից՝ պետության պոտենցիալի համախառն և պաշտպանական հզորության հիմքը նրա տնտեսական ներուժն է, որը կազմում է մնացած բոլոր ներուժների հիմքը, քանի որ դրանք ենթադրում են համապատասխան տնտեսական աջակցություն (Չայիսյան 71-86):

խորհրդարանական մշակույթը բազմաշերտ կառուցվածք ունեցող իրավաքաղաքական երևույթ է: Արդի քաղաքագիտական ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ խորհրդարանական մշակույթի բաղկացուցիչ տարրերը և գործառույթները ժողովրդավարացման տարբեր մակարդակ ունեցող երկրներում դիտարկվում են պառլամենտարիզմի, քաղաքացիականության, սահմանադրականության, արդիականացման, համախմբման և այլ երևույթների շարքում: Այս մոտեցումը հնարավորություն է տալիս պարզելու խորհրդարանական մշակույթի քաղաքակրթական, արժեքաբանական ու ինստիտուցիոնալ չափումները և ապա նախորոշելու խորհրդարանական մշակույթի զարգացման այն մոդելը, որը կարող է արդիական լինել քաղաքական մշակույթի նույնանման փորձառություն ունեցող երկրների պարագայում (Արսենյան 83):

Եզրահանգումներ

Սույն հոդվածում կատարված վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ նախագահական և խորհրդարանական կառավարման մոդելները ներկայացնում են պետական իշխանության կազմակերպման տարբեր մեխանիզմներ, որոնք ձևավորվել են պատմական զարգացման, քաղաքական փորձի և իրավական ավանդույթների ազդեցությամբ: Նախագահական կառավարման մոդելին բնորոշ է գործադիր իշխանության հստակ տարանջատումը օրենսդիր իշխանությունից, ինչպես նաև նախագահի՝ որպես պետական և գործադիր իշխանության ղեկավարի լայն լիազորությունները: Այս մոդելը կարող է նպաստել պետական կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը և քաղաքական որոշումների օպերատիվ ընդունմանը, սակայն միաժամանակ պարունակում է իշխանության կենտրոնացման, քաղաքական հակամարտությունների խորացման և ինստիտուցիոնալ փակուղիների առաջացման վտանգներ: Ի տարբերություն դրա՝ խորհրդարանական կառավարման

մոդելը հիմնված է օրենսդիր և գործադիր իշխանությունների սերտ փոխկապակցվածության վրա, որտեղ կառավարությունը ձևավորվում է խորհրդարանական մեծամասնության կողմից և իր գործունեության համար պատասխանատու է խորհրդարանի առաջ:

Այս մոդելը նպաստում է քաղաքական պատասխանատվության ամրապնդմանը, իշխանությունների փոխադարձ վերահսկողությանը և քաղաքական գործընթացների ճկունությանը, սակայն որոշ դեպքերում կարող է հանգեցնել կառավարության հաճախակի փոփոխությունների և կառավարման կայունության նվազման: Վերլուծության արդյունքում կարելի է եզրակացնել, որ կառավարման որևէ մոդել ինքնին չի կարող դիտարկվել որպես համընդհանուր և միանշանակ առավել արդյունավետ: Պետական կառավարման արդյունավետությունը մեծապես կախված է ոչ միայն սահմանադրական մոդելից, այլ նաև քաղաքական ինստիտուտների կայացածությունից, իրավական մշակույթից և հասարակության քաղաքական մասնակցության մակարդակից:

Հետևաբար, կառավարման մոդելի ընտրությունն ու կիրառումը պետք է իրականացվեն տվյալ պետության սոցիալ-քաղաքական առանձնահատկությունների համատեքստում՝ նպատակ ունենալով ապահովելու իշխանությունների հավասարակշռված գործունեություն և ժողովրդավարական կառավարման կայուն զարգացում:

❖ Նախագահական մոդելը Հայաստանի համար արդյունավետ էր պետականության ձևավորման սկզբնական փուլում՝ ապահովելով կայունություն և կենտրոնացված ղեկավարում: Սակայն ժամանակի ընթացքում այն հանգեցրեց իշխանության գերձանրաբեռնվածությանը և ժողովրդավարական վերահսկողության թուլացմանը: Այս հանգամանքները դարձան անցման հիմք դեպի խորհրդարանական կառավարման մոդել, որը նպատակ ունի ապահովելու իշխանության հավասարակշռություն և ժողովրդավարական պատասխանատվություն:

1. Հայաստանում կառավարման համակարգի անցումը նախագահականից խորհրդարանականի ցույց է տալիս, որ իշխանության ճյուղերի հավասարակշռությունը և ժողովրդավարական վերահսկողությունը կարևոր են պետության կայունության և ինստիտուցիոնալ զարգացման համար:

2. Նախագահական համակարգն ապահովում է որոշումների կայացման արագություն, արտաքին քաղաքականության հետևողականություն և պետական իշխանության կենտրոնացում, սակայն, միևնույն ժամանակ, կարող է հանգեցնել իշխանության չափազանց կենտրոնացման, քաղաքական կախվածության ձևավորման և համակարգի ճզնաժամի ռիսկերի:

3. Խորհրդարանական համակարգը նպաստում է քաղաքական հաշվետվողականության, բազմակուսակցականության և ինստիտուցիոնալ կայունության զարգացմանը, քանի որ գործադիր իշխանությունը պատասխանատու է օրենսդիր մարմնի առջև, իսկ նախագահը պահպանում է խորհրդատու և չեզոք դեր:

4. Հայաստանի համար արդյունավետ կառավարման մոդելը պետք է լինի հիբրիդային կամ համակարգված՝ ապահովելով անհրաժեշտ կենտրոնացում, բայց միաժամանակ պահպանելով ժողովրդավարական մեխանիզմները, ինստիտուցիոնալ վերահսկողությունը և հասարակության ակտիվ մասնակցությունը քաղաքական գործընթացներին:

5. Միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ հաջողակ կառավարման համակարգերը այն երկրներում են, որտեղ իշխանության ճյուղերը հավասարակշռված

են, իշխանության կենտրոնացումը սահմանափակված է օրենքներով, իսկ դատական և օրենսդիր մարմինները գործում են անկախ ու արդյունավետ՝ ապահովելով պետության կայուն զարգացում և քաղաքական վստահություն հասարակության շրջանում:

6. Ուստի՝ Հայաստանի քաղաքական ապագայի համար առաջնահերթություն պետք է լինի պետական ինստիտուցիոնալության ամրապնդումը, ժողովրդավարական մեխանիզմների կիրառումը և նախագահական ու խորհրդարանական գործառնությունների միջև հստակ սահմանների պահպանումը:

Առաջարկություններ՝ Հայաստանի Հանրապետության պետական կառավարման կատարելագործման համար

1. Ամբողջացնել և ամրապնդել ինստիտուցիոնալ մեխանիզմները՝ իշխանությունների հավասարակշռության պահպանման համար, հատկապես գործադիր և օրենսդիր իշխանությունների միջև:
2. Բարեփոխել կուսակցական և քաղաքական համակարգը՝ ապահովելով խորհրդարանական մեծամասնության կայունություն և արդյունավետ կառավարում:
3. Խթանել իրավական մշակույթի և քաղաքական պատասխանատվության ձևավորումը՝ հասարակության լայն մասնակցությամբ:
4. Ուժեղացնել կառավարության ծրագրերի վերահսկողությունն և արդյունավետության գնահատումը Ազգային ժողովի կողմից:
5. Նպաստել ժողովրդավարական գործընթացների զարգացմանը՝ քաղաքացիների և քաղաքացիական հասարակության ակտիվ ներգրավմամբ՝ պետական քաղաքականության ձևավորման գործընթացներում:

Այս մոտեցումները կարող են նպաստել այն բանին, որ խորհրդարանական կառավարման մոդելի կիրառումը Հայաստանում լինի առավել արդյունավետ, քաղաքական գործընթացները՝ կայուն և ինստիտուցիոնալ հուսալի:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Արսենյան, Գևորգ և ուրիշներ. «Պետական կառավարման հիմունքներ». ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն». 2001, էջ 204:
2. Արսենյան, Մագդա. «ՀՀ խորհրդարանական մշակույթի ժողովրդավարացման հիմնախնդիրները նեոքաղաքականության պայմաններում». *Գիտական Արցախ*, Երևան, №3 (6), 2020, էջ 82-95:
3. Չալիկյան, Աշոտ. «Ժամանակակից պետական հանրային կառավարման նոր մոդելների շուրջ». Հայաստանի Հանրապետության պետական կառավարման ակադեմիա, «Հանրային կառավարում» *գիտական հանդես*, Երևան 2024, էջ 71-86:
4. Չիչոյան, Լիլիթ. «Պետական կառավարման որակը որպես պետության իմիջի արդիականացման գործոն. ազատության վիճակն աշխարհում (freedom in the world) միջազգային ինդեքսը հայաստանի ու արցախի համար». *Գիտական Արցախ*, Երևան, №2(3), 2019, էջ 112-123:
5. ՀՀ Նախագահի հրամանագիր «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կառուցվածքը և գործունեության կարգը սահմանելու մասին». ՀՀ ԱԺՏ 1995. 1-2:

6. Սարգսյան, Մերի. «ՀՀ կառավարման ձևի բարեփոխման հրամայականը իշխանությունների բաժանման և հավասարակշռման սահմանադրական կառուցակարգերի արդյունավետության բարձրացման համատեքստում». *ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների՝ 2014թ. նստաշրջանի կյուրթերի ժողովածու*, Երևան, 2015, էջ 67-85:

7. Զալաշյան, Վաչե. «Պետական կառավարման համակարգի զարգացման հեռանկարները և առաջնահերթությունները». «*Նորավանք*» գիտակրթական հիմնադրամ, Երևան, 2003, 81 էջ:

8. Օրդյան, Էդուարդ. «Պետական կառավարման համակարգը Հայաստանում, ձևավորումը, բարեփոխումները և հիմնահարցերը». Երևան, ՀՀԿԴ, «*Պետական ծառայություն*», 1998, էջ 60:

WORKS CITED

1. Arsenyan, Gevorg. et al. *Petakan karavarman himunk'ner* (p. 204). Yerevan: HH GAA "Gitut'yun.[*Science of the National Academy of Sciences of the Republic of Armenia*] 2001, p. 204 (in Armenian)

2. Arsenyan, Magda. «HH khorhrdaranakan mshakuy'i zhoghovrdavarats'man himnakhndirneri neok'aghak'akanut'yan paymannerum». Gitakan Arts'akh, Yerevan,2020. [*The Problems of Democratization of Parliamentary Culture in the Republic of Armenia in the Conditions of Neo-politics, Yerevan*], (in Armenian).

3. Ch'ich'oyan, Lilit'. Petakan karravarman voraky vorpes petut'yan imiji ardiakanats'man gortson. azatut'yan vichakn ashkharhum (freedom in the world) mijazgayin indek'sy hayastani u arts'akhi hamar. Gitakan Arts'akh, Yerevan,2019. [*The Quality of Public Administration as a Factor in Modernizing the Image of a State: the International Freedom in the World Index for Armenia and Artsakh, Yerevan*], (in Armenian)

4. HH Nakhagahi hramanagir «*Hayastani Hanrapetut'yan karravarut'yan karruts'vatsk'y yev gortsuneut'yan kargy sahmanelu masin*».HHAZHT, [On Establishing the Structure and Procedure for the Activities of the Government of the Republic of Armenia] 1995. 1-2. (in Armenian)

5. Kalashyan, Vache. *Petakan karavaruman hamakargi zargac'man herankarner yev arajnahertut'yunner*. Yerevan: Noravank Gitakt'akan Himnadram. [*Prospects and Priorities for the Development of the Public Administration System*]. Noravank, Scientific and Educational Foundation. Yerevan] 2003, 81 p. (in Armenian).

6. Ordian, Eduard. *Petakan karavaruman hamakargy Hayastanum: dzevavorumy, barepokhmner@ yev himnaharcer@>>*. Yerevan: HHKD "Petakan Tsarayut'yun. [*The Public Administration System in Armenia, its Formation, Reforms and Key Issues. Yerevan, Republican Democratic Party, State Service*] 1998.(in Armenian).

7. Sargsyan, Meri. *HH karavaruman dzevi barepokhelu hramayakany ishkhanut'yunneri bazhanman yev havasarakshrman sahmanadrakan karuc'akarger ardarutyun*. In YePU iravagitut'yan fakulteti aspirantneri yev hayc'ordneri nstazhoghovatsi nyuter zhoghovadzu (pp. 67–85). Yerevan, 2014, [*The Imperative of Reforming the Form of Government of the Republic of Armenia in the Context of Increasing the Effectiveness of the Constitutional Mechanisms of Separation and Balance of Powers, Yerevan*]. Yerevan], (in Armenian).

8. Zalinyan, Ashot. «*Petakan karavaruman hamakarger tesaknery u arandznahatkut'yunner@: mtorumner petakan karavaruman barepokhmelneri yev petakan tsarayut'yan zargac'man masin. Teghekatuakan teknologianer yev karavarum*. Gitakan ashkhatut'yunneri zhoghovadzu, [*Types and Characteristics of Public Administration Systems. Reflections on Public Administration Reforms and the*

THE PRESIDENTIAL MODEL OF GOVERNMENT IN ARMENIA

SHUSHANIK VARDERESYAN

*National Academy of Sciences of the Republic of Armenia,
Institute of Philosophy, Sociology and Law, Ph.D. Student,
Ministry of Internal Affairs of the Republic of Armenia, Police, Senior Lieutenant,
Spitak, the Republic of Armenia*

The purpose of this article is to study the presidential government model in the Republic of Armenia, identifying its advantages and disadvantages, as well as to conduct a comparative analysis with the parliamentary government model, to reveal the main institutional features of the presidential government system and their impact on the structure of the executive branch.

The objectives of this article are:

1. to analyze the advantages and limitations of the presidential government system in the political context of the Republic of Armenia.
2. to conduct a comparative analysis of the presidential and parliamentary government models, identifying structural and operational differences.
3. to study the positive and negative manifestations of the role of the presidential institution in the system of state power.

The following scientific methods were used during the research: comparative analysis, historical and legal and political analysis, content analysis of documents and laws, synthesis and comparison method.

The scientific novelty of the article lies in the fact that it combines the legal and political analysis of the institution of the President of the Republic of Armenia from the perspective of management efficiency, based on modern studies of both the Scientific Artsakh and scientific journals of the Republic of Armenia.

The article also examines the role of public perceptions in the establishment of a governance model.

In the work, we have substantiated that the choice of the form of governance is important in the process of establishing the political system of the Republic of Armenia.

As a result of the research, it was revealed that the presidential governance model can ensure political stability and clarity of government responsibility, provided that effective checks and balances are in place.

Keywords: *presidential system, form of government, political power of Armenia, constitutional reforms, democracy, parliamentary governance, models of public administration.*

ПРЕЗИДЕНТСКАЯ МОДЕЛЬ ПРАВЛЕНИЯ В АРМЕНИИ

ШУШАНИК ВАРДЕРЕСЯН

*соискатель Института философии,
социологии и права Национальной Академии
Наук Республики Армения,
старший лейтенант полиции Министерств внутренних дел
Республики Армения,
г. Спитак, Республика Армения*

Цель данной статьи – изучение модели президентского правления в Республике Армения, выявление ее преимуществ и недостатков, а также проведение сравнительного анализа с парламентской моделью правления для раскрытия основных институциональных особенностей президентской системы правления и их влияния на структуру исполнительной власти.

Задачи данной статьи:

1. анализ преимуществ и ограничений президентской системы правления в политическом контексте Республики Армения;
2. проведение сравнительного анализа президентской и парламентской моделей правления, выявление структурных и оперативных различий;
3. изучение позитивных и негативных проявлений роли президентского института в системе государственной власти.

В ходе исследования использовались следующие научные методы: сравнительный анализ, историко-правовой и политический анализ, контент-анализ документов и законов, метод синтеза и сравнения.

Научная новизна статьи заключается в том, что она сочетает в себе правовой и политический анализ института Президента Республики Армения с точки зрения эффективности управления, основанный на современных исследованиях как научного журнала «Научный Арцах», так и научных журналов Республики Армения. В статье также рассматривается роль общественного мнения в формировании модели управления.

В работе обосновывается что выбор формы правления важен для процесса формирования политической системы Республики Армения.

В результате исследования было выявлено, что президентская модель управления может обеспечить политическую стабильность и ясность ответственности правительства при условии наличия эффективных механизмов сдержек и противовесов.

Ключевые слова: *президентская система, форма правления, политическая власть Армении, конституционные реформы, демократия, парламентское управление, модели государственного управления.*